

УДК 796.071.4[37.015:1599]

Матвійчук Т. Ф., Степанченко Н. І., Соловійов В. Ф.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРИ ВИВЧЕННІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Робота присвячена проблемі удосконалення професійної підготовки вчителів фізичної культури при вивченні психолого-педагогічних дисциплін. На підставі аналізу методологічних аспектів підготовки вчителів фізичної культури, а також теоретичного аналізу досліджень з педагогічної майстерності, викладено методологію її розвитку у студентів факультету педагогічної освіти шляхом застосування інноваційних освітніх технологій. Реалізація обґрунтованих педагогічних умов забезпечує ефективність методики формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: педагогічна майстерність, психолого-педагогічні дисципліни, вчитель фізкультури, професійна підготовка.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в українських університетах шляхом розвитку сутності, змісту, структури, педагогічних умов та методології цілеспрямованого розвитку педагогічної майстерності в процесі навчання є одним з пріоритетних завдань української освітньої політики та основною метою закладів вищої освіти. Педагогічні дисципліни відіграють провідну роль у підготовці фахівців, оскільки вони закладають основу для розвитку педагогічної майстерності, яка визначає професійну та педагогічну готовність майбутніх учителів фізкультури до професійної діяльності. Вона повинна розвиватися в процесі навчання, тому професійне навчання підтримує розвиток особистості та підвищує загальну та професійну педагогічну культуру, особистісні та професійні якості майбутніх фахівців [2, 5].

Методика навчання майбутніх вчителів фізичної культури має двоєдину мету: з одного боку, викладачі цілеспрямовано використовують певні методи, з іншого, у процесі вивчення всіх педагогічно спрямованих дисциплін студенти знайомляться з різними методами навчання, серед яких методи фізичного виховання та загальнопедагогічні. Процес формування педагогічної майстерності будується з урахуванням індивідуально-особистісних якостей майбутніх учителів, а саме інтерес до педагогічної діяльності та інші особистісні утворення: схильності, здібності, відповідність характерологічних особливостей особистості вимогам професії [2, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасних науковців переконливо доводять, що однією з особливостей здобуття освіти майбутнім учителем фізичної культури є створення педагогічних умов, тобто сприятливого, гармонійного й розвивального навчально-освітнього середовища. На нашу думку, сучасним освітнім середовищем для підготовки вчителя фізичної культури є система навчальних заходів, умов й оптимізувальної атмосфери вдосконалення та розвитку. Педагогічними умовами підготовки вчителів фізичної культури власне є навчальний процес та низка організаційних заходів, скерованих на педагогічну інноватику, сучасні тенденції вищої освіти, фізичної культури та нової парадигми освіти [1, 4].

Найвищими якісними показниками праці учителя фізичної культури є два поняття «зрілість» та «майстерність». Особистісна зрілість учителя фізичної культури розглядається як комплексна характеристика особистості фахівця, що забезпечує свідоме прийняття професійно значущих духовних, художніх і матеріальних цінностей і його прагнення реалізувати себе у процесі професійної діяльності в якості вчителя [2, 6].

Педагогічну майстерність майбутнього учителя фізичної культури визначаємо як високий рівень розвитку особистості учителя, який у змозі творчо, оперативно, нестандартно, високопрофесійно вирішувати часткові й загальні педагогічні проблеми, застосовуючи, як набуті компетенції, так і власний досвід, інтелект, педагогічне чуття й такт [2, 3, 5].

Ефективність професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури забезпечується шляхом систематичного та спрямованого на комплексне вирішення відповідних завдань професійного розвитку особистості студента, розробки та інтеграції їх педагогічного потенціалу, професійно-педагогічних знань, навичок та практичного досвіду. Майбутні вчителі фізичної культури для розвитку власної педагогічної майстерності повинні розвивати професійні якості, такі як науковий світогляд, моральна свідомість, естетичні погляди, емоційна та сенсорна, інтелектуальна та воляова діяльність,

загальні фізичні та психофізіологічні якості, педагогічний такт, стиль і поведінкові закономірності, набуття відповідної психолого-педагогічної інформації, вміння організувати фізичні та рекреаційні заняття, заняття фізкультурою, брати участь у дослідницькій діяльності, займатися творчим педагогічним пошуком.

Структура педагогічної майстерності включає в себе особистісний (педагогічний потенціал, основні та професійні компетенції, особистісна зрілість, загальна педагогічна культура, індивідуальний стиль, професійна позиція, самоактуалізація) та діяльність (педагогічні знання, вміння, здібності, професійна компетенція, педагогічний досвід, педагогічне мислення, педагогічні технології, моральні та духовні заходи, інновації та творчість). Цей поділ досить умовний, оскільки викладені компоненти є взаємодоповнюючими і відповідають один одному на кожному рівні педагогічної підготовки та вдосконалення [2, 3, 4, 5].

Метою дослідження є аналіз ефективності формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.

Завдання роботи

1. Розробити методiku формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

2. Експериментально перевірити ефективність методики формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.

Для всебічного вивчення та моніторингу розвитку розробленої системи розвитку педагогічної майстерності розроблено методiku формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, яка передбачає: розвиток педагогічного потенціалу фахівців з фізичного виховання і спорту як процес безперервного підвищення рівня професійної підготовки протягом усього навчання у ЗВО; ефективне формування професійних знань і вмінь шляхом застосування елементів технологій розвивального навчання; розвиток педагогічного мислення за допомогою підвищення вимог до самовиховання і критичного самооцінювання в навчальному процесі; формування індивідуального стилю професійної діяльності на основі навчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами проведено формувальний експеримент з метою перевірки розробленої експериментальної методики формування педагогічної майстерності студентів в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. У експерименті взяли участь 346 студентів факультету педагогічної освіти ЛДУФК з яких було сформовано контрольну (КГ) та експериментальну групи (ЕГ).

Як зазначають результати формувального експерименту, розроблена методологія, реалізована в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, ефективно покращує якість освіти на всіх етапах розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. На основі розподілу студентів за чотирма рівнями до і після експерименту (рис. 1), кількісний аналіз КГ та ЕГ показав, що більша кількість студентів ЕГ в середньому (42,1%) та високі (32,3%) рівні педагогічних знань та навичок у порівнянні з КГ (34,3% та 18,7% відповідно). Після розрахунку критерію χ^2 виявлено суттєві відмінності між КГ та ЕГ після експерименту з ймовірністю 0,99 (при $\alpha < 0,01$).

Якісний аналіз підтвердив, що підвищення рівня знань в ЕГ (з 7,7 до 11,1 бала) вищий, ніж у КГ (від 7,6 до 9,2). В ЕГ більшість студентів (> 50%) проявляли творчість та оригінальність, у виконанні навчально-практичних завдань. 20% студентів, які раніше були пасивними спостерігачами, стали більш активними.

Встановлено, що середня оцінка виконуваних студентами навчальних завдань в ЕГ зростає швидше ніж у КГ. Оцінювання педагогічної практики теж показало, що у студентів ЕГ рівень розвитку педагогічних умінь і практичних навичок вищий, ніж у студентів КГ. Вони здатні глибоко осмислювати закономірності процесу навчання, прийоми та методи навчання, виховання, організації навчально-виховної роботи, усвідомлювати свої можливості та реалізувати їх у практичній педагогічній діяльності, виявляючи більше творчості під час вирішення педагогічних завдань. Цьому сприяло застосування технологій, спрямованих на формування педагогічної майстерності.

Вимірювання розвитку професійно-педагогічних умінь теж засвідчило позитивну динаміку ЕГ за всіма групами вмінь. Найвищими є результати за організаційними, проектувальними та гностичними вміннями, що фактично досягають результатів педагогів-практиків зі стажем роботи від 5 до 10 років. У КГ значного зростання рівня професійних умінь не спостерігалося за жодним із показників. При цьому обчислення t-критерію ($t = -4,52$, $p = 0,01$) показало статистичну достовірність одержаних результатів.

Розроблена та впроваджена методика розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів фізичної культури забезпечує взаємодію між усіма елементами освітнього середовища у закладах вищої освіти, відображає методичні та психолого-педагогічні засади розвитку педагогічної майстерності, а також її розвиток у навчальному закладі, досить точно показує основні характеристики системи розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Ця методика може бути використана як інструмент оптимізації навчального процесу з метою підвищення рівня професійної майстерності майбутніх учителів фізичної культури та дозволяє прогнозувати результати модернізації навчального середовища у закладах вищої освіти.

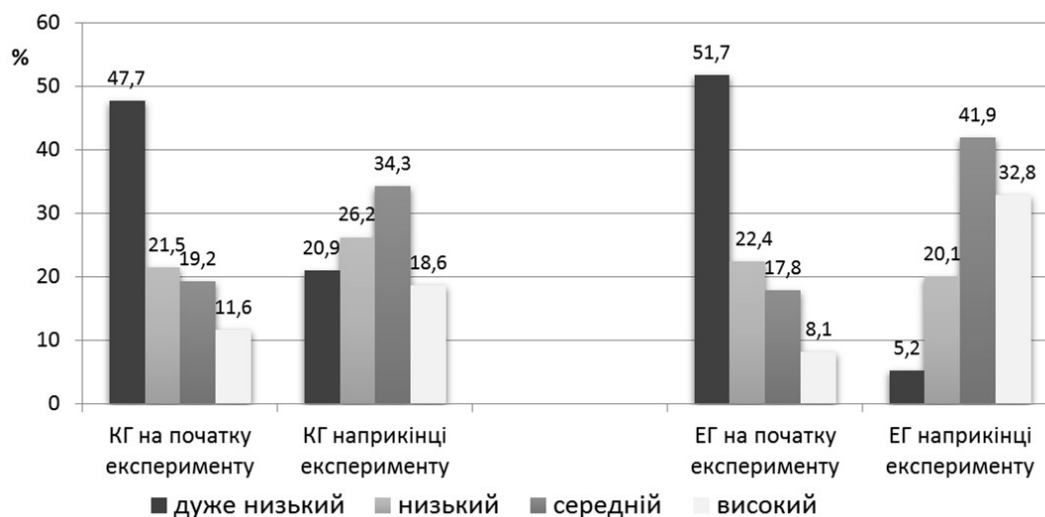


Рис. 1. Порівняльний аналіз студентів КГ і ЕГ за рівнями педагогічних знань і вмінь на початку і наприкінці формувального експерименту

Проведений експеримент підтвердив ефективність розробленої методики розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Було вказано, що вона розвиває схильність студентів до педагогічної діяльності, розкриває їх педагогічний потенціал, ефективно розвиває їх педагогічні навички та гуманістичне ставлення, мотивує їх до подальшого саморозвитку педагогічного мислення та педагогічних технологій, підвищує їх професійно та особистісно важливі якості.

Експериментально підтверджено значне покращення якості фізичного виховання у ЗВО в результаті інтегрованого розвитку всіх компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. У зв'язку з тим, що відповідно до цієї методології значно зросла кількість студентів ЕГ у середньому (42,1 %) та високому (32,3 %) рівнях розвитку педагогічних знань та вмінь, істотно підвищується ступінь їхньої активності, творчості й оригінальності у навчанні, здатність розвивати нові ідеї. Запропонована науково-методична підтримка більш ефективно розвиває інтелектуальний потенціал студентів, сприяє індивідуалізації освіти, покращує контроль та оцінку навчальних досягнень, надає нові можливості для активізації освітньої та пізнавальної діяльності майбутніх учителів, мотивує творчу професійну діяльність та постійне самовдосконалення, посилює їх педагогічну позицію, заохочує застосовувати інновації у фізичному вихованні. Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що методика дозволяє виховувати вчителів фізичної культури відповідно до вимог інформаційного суспільства, розвивати їх педагогічне мислення, вміння приймати оптимальні рішення та шукати нові ідеї, проводити наукові дослідження тощо.

Проведене дослідження не виявляє усіх аспектів підвищення якості навчання майбутніх викладачів фізичної культури. Велике значення мають методологія, методика та набір інструментів для педагогічних досліджень з фізичного виховання; комплексний аналіз педагогічної підтримки фізичних і рекреаційних програм і технологій.

Висновки. 1. Методика формування педагогічної майстерності студентів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін забезпечує: розвиток педагогічного потенціалу фахівців галузі ФКіС як процес безперервного підвищення рівня професійної підготовки протягом усього навчання у ЗВО; ефективне формування професійних знань і вмінь шляхом моделювання діяльності вчителя ФК; формування професійно-педагогічної компетентності через опанування умінь ефективно вирішувати педагогічні ситуації; формування індивідуального стилю професійної діяльності.

2. Результати педагогічного експерименту показали, що запропонована на основі педагогічних умов методика формування педагогічної майстерності студентів є дидактично доцільною та ефективною. Експериментально доведено суттєве покращення якості навчання у ЗВО галузі ФКіС у результаті розвитку всіх компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Зросла кількість студентів експериментальної групи на середньому (42,1%) і високому (32,3%) рівнях розвитку педагогічних знань і вмінь, істотно підвищився ступінь їхньої активності, творчості й оригінальності у навчанні, вміння приймати оптимальні рішення, здатність розвивати нові ідеї тощо.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою відповідних діагностичних програм та методів відбору та адаптації процесу

підготовки студентів до фізичного виховання, вивчення шляхів корекції педагогічної діяльності та тенденцій розвитку майбутніх вчителів під час професійної підготовки. Необхідно діагностувати рівень професійної підготовки студентів, алгоритмізувати процес побудови своєї індивідуальної освітньої траєкторії на різних етапах навчання та вивчити проблему виявлення психологічних перешкод, що перешкоджають розкриттю потенційних можливостей особистості та розвитку її професійно-педагогічних здібностей.

Використані джерела

1. Матвійчук Т. Ф. Інноваційні технології в підготовці студентів ВНЗ галузі фізичної культури і спорту / Т. Ф. Матвійчук, В. Ф. Соловйов // Особистість в екстремальних умовах : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 2017. – С. 80–82.
2. Матвійчук Т. Ф. Специфіка розвитку педагогічної майстерності вчителів фізичної культури / Т. Ф. Матвійчук, В. Ф. Соловйов // Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. – Львів, 2017. – Вип. 5. – С. 325–328.
3. Соловйов В. Психолого-педагогічні умови підвищення готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності / В. Соловйов // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 2013, № 5.- С.124-130.
4. Степанченко Н. І. Інноваційні технології у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання : навч.-метод. посіб. / Н. І. Степанченко. – Львів : ДрукАРТ, 2016. – 66 с.
5. Степанченко Н. І. Методика професійної підготовки учителів фізичного виховання : навч.-метод. посіб. / Н. І. Степанченко – Львів : ДрукАРТ, 2016. – 62 с.
6. Maksymchuk I., Maksymchuk B., Frytsiuk V., Matviichuk T., Demchenko I., Babii I., Tsymbal-Slatvinska S., Nikitenko A., Bilan V., Sitovskiy A., Savchuk I. Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. Journal of Physical Education and Sport, 18(2), 810–815.

Matviichuk T., Stepanchenko N., Solovyov V.

IMPROVING PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE IN THE STUDY OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES

This paper studies the problem of improving professional training of Bachelors in Physical Education and Sport and physical education teachers through developing their pedagogical mastery while studying psychopedagogical courses under the conditions of modern paradigm of higher education. Based on the analysis of methodological and psychopedagogical aspects of physical education teachers' professional training, as well as theoretical analysis of researches on pedagogical mastery, the content and the structure of such concept as pedagogical mastery were justified; specificity in developing pedagogical mastery of physical education teachers was revealed. The introduction of sound pedagogical conditions in the practice of preparing the future teacher of physical culture, giving the opportunity to master the methods of analysis and implementation of actual professional tasks, the creation of a supportive developing environment for the understanding of theoretically learned and empirically based methods, greatly enhance the efficiency of the process of preparing pedagogical personnel. After the requirements for professional pedagogical training of physical education teachers were clarified, the criteria, components and methods of its evaluation during professional training at Ukrainian universities were proposed. The conceptual foundations were defined; the structural functional model was designed and implemented; pedagogical conditions for developing pedagogical mastery of future physical education teachers were justified. The methodology of its development in physical education students due to application of innovative educational technologies while studying psychopedagogical courses was outlined. The results of the pedagogical experiment showed that the method of formation of students' pedagogical mastery based on the model and pedagogical conditions is deductively expedient and effective. Prospects for further research are related to the development of diagnostic programs and methods for adjusting the process of forming the readiness of the students of the field of PKiS, correction of the pedagogical activity of the future teacher in the process of vocational training.

Key words: *pedagogical mastery, psychological and pedagogical disciplines, physical education teacher, professional training.*

Стаття надійшла до редакції 25.09.2018 р.